

De keurtuinen van Amsterdam

VERA AMENDE EN ADDY STOEL

Met het besluit van 5 maart 1613 Amsterdam uit te breiden met de grachtengordel werd de nieuwe eigenaars verboden om hier het ambacht van 'cuyperijen' en andere hinderlijke bedrijven uit te oefenen. Op de erven werd behalve het woonhuis uitsluitend de bouw van een tuinhuis toegestaan. Deze regels werden vastgelegd in de 'handvesten'; ofte 'privilegien' ende 'octroyen' mitsgaders 'willekeuren, costuimen, ordoynantien ende handelingen der Stad Amstelredam'. Tegenwoordig zijn deze beschermende regels voor de keurtuinen opgenomen in de verschillende bestemmingsplannen die voor het gebied van de grachtengordel gelden.



Keurblok X aan Nieuwe Spiegelstraat/Kerkstraat: gaaf gebleven. (foto Wim Ruijgrok)

Op de Burgerwijkkaarten rond 1772 zijn de patronen van de toen in de mode zijnde Franse tuinen te zien. Van deze Franse tuinen zijn nog maar enkele voorbeelden te vinden o.a. achter Museum van Loon, het Willet

Holthuysmuseum en het Huis met de Hoofden aan de Keizersgracht. In de loop van de eeuwen zijn de meeste tuinen veranderd in 'romantische' tuinen. Tuinen met grote bomen, planten en struiken.

Het belang van bescherming

Waarom is het zo belangrijk dat deze keurtuinen behouden blijven? Uit de vele argumenten noemen wij er een aantal. De tuinen met hun grote bomen en struiken zijn belangrijk voor het stedelijk milieu, zij verzamelen en houden stof vast, leveren zuurstof, beïnvloeden het stadsklimaat en houden lawaai en wind tegen. Tevens vormen bomen een visuele verrijking van de stedelijke omgeving en trekken ze dieren aan.

Vanaf de grachten zijn de tuinen niet te zien maar voor de bewoners en gebruikers van dit parklandschap is het buitengewoon aantrekkelijk, zozeer, dat wij het ook de volgende generaties gunnen. In 1993 stonden er volgens een gemeentelijke lijst nog 82 monumentale en bijzonder waardevolle bomen in de keurtuinen. Om op de lijst te komen moeten de bomen niet alleen bijzonder maar ook tussen de 70 en 120 jaar oud zijn. Inmiddels zijn er, helaas, al weer een paar bomen met en zonder toestemming van de gemeente verdwenen.

Oneigenlijk gebruik

Honderd jaar geleden waren nog bijna alle tuinen achter de huizen intact. De afgelopen 70 jaar zijn helaas heel wat tuinen bebouwd, onderkelderd, en bestraat. Sinds de jaren vijftig wordt een aantal tuinen misbruikt voor het parkeren van auto's.

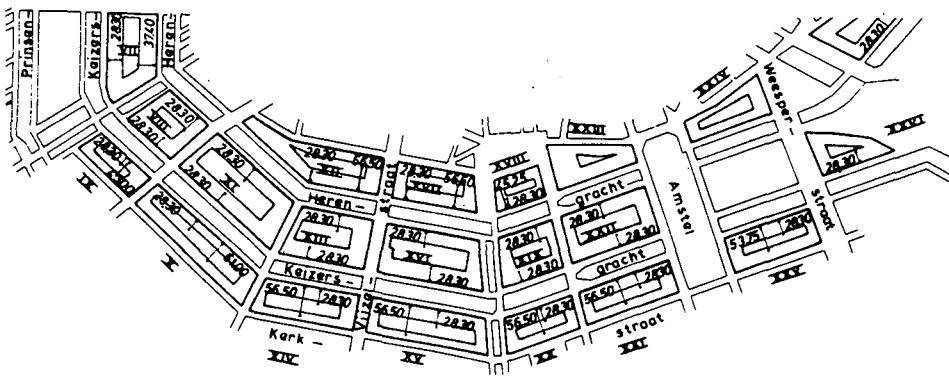
In 1964 zag een aantal gemeenteraadsleden in dat door het vrijstellingsbeleid van Burgemeester en Wethouders veel tuinen verloren dreigden te gaan en zij dienden een voorstel in tot wijziging van de voorschriften ex art. 43 der Woningwet voor de oude stad. De gemeenteraadsleden wilden dat de vrijstellingsbevoegdheid die het College had, het College ontnomen werd en aldus werd besloten. Oneigenlijk gebruik komt helaas tot op de dag van vandaag toch nog voor.

Een aantal keurblokken onder de loep

Ook de bewoners van de keurblokken (keurtuinen inclusief de bebouwing) vonden en vinden het steeds belangrijker dat de tuinen behouden blijven. In 1974 kwamen bewoners van keurblok III in actie tegen het voornemen van B en W om achter de huizen parkeren toe te staan.

In keurblok I zijn in het verleden de tuinen bijna geheel vol gebouwd. Nu langzamerhand het bedrijfsleven zich uit dit blok teruggetrokken heeft en er weer meer gewoon wordt worden ook de tuinen weer hersteld.

In 1976 werd door bewoners van keurblok XII met succes actie gevoerd



Fragment kaartje met keurblokken.

tegen de parkeerterreinen in de tuinen van Herengracht 499 t/m 509. Deze actie heeft wel enige jaren geduurd en vond zijn beslag in een vonnis van de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, waarin de tuinen van de no. 499, 501 en 503 autovrij moesten worden. In 1979 zijn de eigenaars van no. 505, 507 en 509 verhuisd en tegenover de Raad van State heeft de gemeente verklaard dat een nieuw te vestigen bedrijf beslist niet de binnenerven als parkeerterrein mag gaan gebruiken.

In keurblok XIII bleef de gemeente in 1973 niet achter en schreef B en W de eigenares van het parkeerterrein van de Nieuwe Spiegelstraat aan met de mededeling, dat zij het parkeren op het binnenterrein diende te beëindigen. In 1980 werd de nieuwe eigenares aangeschreven: 'dat eigenares al datgene van het achtererf, dat kennelijk is aangebracht om het geschikt te doen zijn voor het stallen van motorvoertuigen dient te verwijderen en tot het aanleggen en onderhouden van het erf als tuin dient over te gaan'. Er werden AROB-procedures gevoerd. De eigenares riep de hulp van de Raad van State in. In maart 1982 werd de gemeente in het gelijk gesteld. Het parkeerterrein werd ontruimd. Tot onze verbazing werd op voorstel van B en W in 1989 een nieuwe aanvraag voor een parkeerkelder onder de keurtuinen in behandeling genomen. Het duurde tot de zomer van 1991 na veel bezwaarschriften van bewoners en culturele instellingen voordat deze onderkeldering definitief van de baan was.

Kostbare bomen gekapt

In keurblok IV zijn de tuinen op grote schaal bestraat en volgezet met rommelige bebouwing. De wisselende eigenaren hebben zich niet als goede huisvaders gedragen. Op 23 januari 1992 werd nog een procesverbaal opgemaakt door de gemeentepolitie voor het illegaal kappen van twee monumentale bomen die een waarde vertegenwoordigen van 750.000 gulden volgens de berekening van de landelijk erkende methode RAAD. In keurblok VII is een parkeerterrein

achter Keizersgracht 365 tot 383 te vinden. Ook in keurblok XI zijn twee parkeerterreinen: een achter Keizersgracht 473 tot 487 en een met de ingang in de Nieuwe Spiegelstraat. Bereidheid bij de gemeente om de eigenaren aan te schrijven ontbreekt. Te lang is het hebben van het parkeerterrein gedoogd.

In de jaren zeventig is in keurblok XIX ongeveer een derde van de tuinen in dit blok onderkelderd door één eigenaar. Met het argument dat de computers niet in ruimtes met wisselende temperaturen mochten staan!

'Last' van vallende bladeren

In keurblok XX is ooit een verbeterd strijd gevoerd tussen twee bureaus om de hinder van afvallend blad van een monumentale beukeboom. De eiseres/eigenaar stelde in de dagvaarding dat de bomen in het najaar het dak van het tuinhuis en de tuin bezaaiden met bladeren en zij wilde het liefst de bomen gerooit zien. De buurt liep te hoop en steunde de eigenaar van de mooie beuk. Als de eiseres haar erf ingericht had als tuin, in plaats van het bestraat te hebben en bebouwd met schuurtjes, dan waren de vallende bladeren zeker als een zegen beschouwd.

Jarenlang corresponderen

In keurblok XXII is een parkeerterrein verdwenen omdat 18 bewoners van dit blok op 21 juli 1971 B en W verzochten in te grijpen tegen het klandestien parkeren, dat zich steeds meer uitbreidde ten koste van de tuinen tussen de Heren- en Keizersgracht. De bewoners correspondeerden jarenlang met de gemeente. Op 2 juli 1975 kregen de bewoners nog een brief van de gemeentesecretaris waarin voorgesteld werd om de verordening ex art. 43 der Woningwet voor de oude stad te wijzigen om zodoende vrijstelling te kunnen verlenen voor parkeren in de tuinen. De tuinen zijn wel hersteld. Een bestraat pad voor het heen en weer rijden van auto's via de ingang van de Keizersgracht 745 naar de achterkant van de Herengracht 580 bestaat nog steeds.

Illegaal horecagebruik

Wat op dit moment een bedreiging voor de keurtuinen vormt is het min of

meer illegale horecagebruik. In keurblok XII wordt dit al oogluikend door de gemeente toegestaan. Een gedeelte achter de restaurants wordt bestraat, er komen een paar tafels en stoeltjes, de tuinen verdwijnen en het lawaai neemt de overhand!

Gave keurblokken

Er zijn gelukkig ook nog keurblokken die de tijd geheel gaaf hebben weten te overleven.

Keurblok XV is daar een voorbeeld van. Hoewel daar ook even in 1991 een illegaal parkeerterrein in gebruik was, maar in 1992 werd onder bestuursdwang dit parkeerterrein ontruimd. Ook de tuinen van de keurblokken XIV en XVI zijn door de eeuwen heen goed bewaard gebleven.

De regels

Wat zeggen de bestemmingsplannen over de keurtuinen:

1. De gronden, op de plankaarten bestemd voor 'keurtuinen', zijn aangewezen voor tuinen.
2. Op de in lid 1 genoemde gronden mogen slechts bouwwerken (tuinhuisen aan het eind van de tuin) worden opgericht en in stand gehouden met een bouwhoogte van 2,5 meter.
3. De in lid 1 genoemde gronden mogen noch worden verhard noch onderkelderd.
4. Als verboden gebruik in artikel 17, lid 1 van de voorschriften worden in elk geval aangemerkt het gebruik van keurtuinen voor:
 - a. Aan- en afvoertwegen t.b.v. motorvoertuigen.
 - b. Laad- en los, parkeer- en opslagdoeleinden.
 - c. Bedrijfsmatig gebruik en horeca-uitoefening.

De eeuwenoude regels die voor de keurtuinen gelden zouden voor alle binnenterreinen in de oude en in de nieuwe stad van kracht moeten zijn. Zolang deze regels nog niet voor heel Amsterdam van kracht zijn moeten de keuren in ieder geval voor de binnenstad gehandhaafd worden. Het nieuwe gemeentebestuur moet de huidige eigenaren beter informeren en ook nieuwe eigenaren op de hoogte stellen van de eeuwenoude gebruiksregels.

Vera Aménde en Addy Stoel zijn lid van de Werkgroep Keurblokken van Wijkcentrum d'Oude Stadt te Amsterdam.

Inlichtingen over het gebruik c.q. misbruik van de keurtuinen is te verkrijgen bij de Werkgroep Keurblokken van het Wijkcentrum d'Oude Stadt, Nieuwe Doelenstraat 55, 1012 CP Amsterdam, telefoon 020-6382205/fax 020-6384026. Het boek 'Wat gebeurt er met de keurblokken' deel II is ook op bovenstaand adres voor de prijs van f. 28,50 verkrijgbaar.